

Existențialismul și ferestrele biografiei

Ovidiu Moceanu se înscrie în „configurația” autorilor optzeciști care au lansat pe piața prozei autohtone o bună parte – poate chiar cea mai semnificativă – din titlurile ultimului deceniu. Dacă publicarea savurosului roman comico-satiric semnat de Alexandru Mușina, *Nepotul lui Dracula*, confirmă, încă o dată, coerența opțiunii – asumate – pentru scrierea de proză (de calitate) vizibilă în rândul câtorva dintre cei mai de seamă poeți circumscriși „generației '80” (romane cu potențial de eveniment au mai publicat după 2000 poezii Mircea Cărtărescu, Octavian Soviany, dar și Ovidiu Nimigean, asimilat mai curând, din punct de vedere cronologic, valului „nouăzecist”), *Spovedania. Roman cu 30 de ferestre* * urmează linia contribuțiilor optzeciștilor la proza actuală venite, de această dată, dinspre filonul prozatorilor propriu-zisi. În mare măsură, aceste observații țin de evidență. Totuși, nu sunt lipsite de temeuri. Ele aduc în vizor aspecte importante ale dinamicii câmpului literar actual. Pe de o parte, contrazicând eventualitatea epuizării posibilităților creatoare, optzeciștii, îndeosebi cei afirmați la vârf ca poeți, par să mizeze tot mai pregnant pe reinventarea proprie. Mai mult decât atât, reușesc recalibrarea și înnoirea unor șabloane narrative și de gândire ale prozei românești postbelice, după '89. Pe de altă parte, „validarea” pluralismului și a diversității procedeelelor, tendințelor de creație, se realizează nu doar în poezia, ci și în proza contemporană, dată fiind și coexistența mai multor direcții creatoare, atât în spațiul poeziei, cât și în cel al prozei.

Suita actualelor orientări prozastice antrenează, în mod firesc, forme și formule românești eterogene. Astfel, romanul lui Ovidiu Moceanu și cel al lui Alexandru Mușina, de pildă, nu au reale puncte de confluență, în afara câtorva similitudini cu titlu de generalitate: ambele reprezintă apariții editoriale de marcă ale anului curent, sunt scrise de exponenți de prim-plan ai optzecismului (întâmplător, ambii universitari brașoveni) și pun în scenă personaje mai degrabă „de nișă”, în contextul literaturii autohtone, precum preotul sau vampirul. Apoi, la un nivel mai larg, proza lui Ovidiu Moceanu nu se înrudește nici cu „modelele” de expresie și sensibilitate difuzate – desigur, sub diferite nuanțe – în anumite zone ale prozei relativ recente. Fără să se rupă de convențiile realismului autenticist, autorul *Spovedaniei* – optzecist prin debut, mai apropiat de realismul modernist ca

viziune – cultivă problematica moral-intelectuală, cu miez deopotrivă psihologic, social și religios. Romanul nu se modelează din pasta amorfă a autoficțiunii, nu devine sursa emfazelor livrești, nu se constituie din țesătura biografemelor așa-zis „minimaliste”. Poetica propusă este susținută de o conștiință auctorială investigativă, pătrunzătoare, preocupată de ceea ce devine sau se relevă drept semnificativ și major pentru decelarea sensului existenței și al lumii, în genere.

Gravitarea tribulațiilor sufletești ale personajului principal, Valer Cărpinișan, în jurul temei centrale a bolii, a alterității fizice sau morale, laolaltă cu propensiunea naratorului pentru confesiune și (auto)reflecție sau creditarea ideii de predestinare și destin pot suscita interpretarea romanului în cheie existențialistă. Particularitate a prozei lui Ovidiu Moceanu, existențialismul acesteia se pliază pe resorturi vădit creștine. Totodată, păstrează o latură hibridă ce nu poate fi devansată până la capăt, mixtură de reprezentări ale existențialismului creștin și absurd de tip camusian.

Asemenea *Străinului* lui Camus, Valer Cărpinișan plonjează într-un vid existențial în care evenimentele, imagini pe o peliculă voalată, se diseminează fulgurant, mecanic. Aparent, fără o logică comprehensibilă, independent de propria voință: „Totul se desfășurase fulgerător, de parcă se grăbea cineva să trec prin sala de operație, apoi pe la reanimare, să ajung undeva, fără să știu unde. Gândul că un vânător invizibil, iscusit și necruțător mă avusese cândva în vizor mi-a venit repede și mă vedeam în ipostaza unui animal hăituit, fără să știu cum aș putea să mă apăr, nici măcar de ce a pornit vânătoarea atât de devreme, la nici 40 de ani”. Semnele hazardului iau forma unei fatalități cu atât mai vii, cu cât Valer Cărpinișan, paralizat de starea de „somnia”, se percepe ca fiind victima unei improvizații. Totuși, friabilitatea condiției sale este contrabalansată de posibilitatea transfigurării pe care i-o oferă însuflarea certitudinii intervenției divine în destin, de către o sumă de sfătuitoari și duhovnici ce vor jalona parcursul evolutiv al *devenirii* lui spirituale. Divinitatea nu reprezintă însă unicul „transcendent” la care se raportează personajul. Convulsiile societății aflate în derivă acționează într-o manieră aproape la fel de inextricabilă asupra vieții personajelor.

Cu toate că nu este dificil de încadrat, textul *Spovedaniei* se situează la limita (*auto*)biograficului. Derularea episoadelor

confesive, căutarea experienței, a autenticității de factură ontologică se prelungesc constant în imersiunea în mundan și social/politic, în proiectarea conflictelor sociale colective pe fundalul dezechilibrelor istoriei spirituale românești antedecembriste. Pretenția la obiectivitate exersată de narator nu face însă mai puțin percutantă exhibarea trăirilor-limită ale personajelor, nici tușele care conturează drama individuală trăită de protagonist, surprinsă prin lentila tensiunilor existențiale ce o traversează și incapsulată în cupola sufocantă a societății românești de tranziție de la sfârșitul secolului XX.

Abordarea unei tematici forjate pe experiențele politice, sociale și psihologice din intervalul comunist și din perioada imediat următoare, în peisajul prozastic actual, nu constituie întotdeauna un atu. Amintind de romanele unor prozatori impuși în anii '60-'70, o atare formulă atrage după sine impresia închistării orizontului ficțional și a desuetudinii generate de consumarea temei, decăderea ei în trivial. În ciuda prea deselor și denselor, uneori, digresiuni pe marginea variilor evenimente care au imprimat climatul socio-politic de la începutul anilor '90 și a modului cum au rezonat în mentalul autohton schimbările politice, autorul *Spovedaniei* reușește să creeze un melanj de ficțiune și social bine coagulat. Sporind în acest fel originalitatea perspectivei și mizele romanului. De altfel, cartea are mai mult o valoare ficțională și mai puțin una documentară sau istorică. Realul dramatism al prozei rezidă nu în agresiunea politicului asupra individului, ci în acuitatea procesului de conștiință autointentat de protagonist, pe măsura explorării absurdului existenței și al istoriei.

Intellectual, redactor la o editură importantă din Brașov, scriitor și profesor, Valer Cărpinișan este plasat sub semnul unei vine tragice, echivoce, insurmontabile, amplificată odată cu concretizarea amenințării unei boli necruțătoare. Și, implicit, a perspectivei morții. Vinovăția, resimțită de personaj cu o intensitate menită parcă să obnubileze orice încercare de restituire a integrității sinelui, pune în mișcare sentimentul derizoriului existenței și al propriei identități. Din momentul diagnosticării bolii, până în proximitatea eliberării spirituale, protagonistul va fi angrenat într-un joc dublu: al destinului și al forțelor politice. Acestea din urmă obturează în permanență cursul firesc al primului. Însuși procesul degradării nu doar fizice, ci mai ales morale a personajului se declanșează pe fondul unui concurs straniu de circumstanțe socio-politice, episod-cheie asupra căruia Valer Cărpinișan va reveni în repetate rânduri: „Prin martie, un martie de început de deceniu '90, când mai stăteam încă lipiți de televizor, stupefiați de violențele de la Târgu-

Mureș, îngroziți de ceea ce ar putea veni iarăși peste și așa multe neliniști ale noastre, am dat din întâmplare peste o umflătură în coapsa stângă, m-am uitat în treacăt la ea, cine știe?, vreun os moale, cum îi zicea mama, și am continuat să urmăresc emisiunea, fără nicio urmă de îngrijorare. Nu ne puteam dezlipi ochii de imaginile care se derulau prin fața noastră (...). Complementaritatea dintre *clinic* și *politic* amprentează întreaga evoluție oscilantă a destinului personajului. Viclenia politicii în tranziție – exercitată „la proporții nebănuite până atunci” – și viclenia bolii, legate printr-un liant ce pare să țină și de o anumită concepție a protagonistului despre lume și viață, aruncă lumini tot mai estompate și mai difuze asupra traiectoriei sale existențiale și asupra istoriei. Făcându-le aproape impermeabile înțelegerii imediate: „Aveam mereu senzația că diferite focuri de artificii acopereau lucrări și sco-puri bine fixate, de la care nu se îngăduia nicio abatere”. Valer Cărpinișan încearcă reconstituirea sensului existenței și al vârstelor care îl compun din culoarele imbricate ale unei memorii „încăpățănate să supraviețuiască anumite imagini, după rațiuni de nepătruns” și din fascinante inflexiuni onirice. Reminiscențe ale marasmului realităților sociale și confuziei insinuate în stările desprinse din conștiința bolii – de la umilință, revoltă, nedumerire, dezamăgire, spaimă, paralizie, neliniște, mizerie, depresie, la amestecul nedeșluit de tristețe și bucurie – se reflectă pe suprafața neordonată a memoriei personajului. În subconștientul acestuia se prefac într-o încrângătură de obsesii, polarizând semnificații vizionare, alegorice. O astfel de proiecție obsedantă, oarecum psihanalizabilă, este imaginea bradului crescut prin mijlocul podelei. *Axis mundi* al pulsionilor interioare ale personajului și nucleul, simbolic, al procesului de *catharsis* – implicând și conotațiile sale medicale – pe care îl parcurge personajul. Valer Cărpinișan trăiește în vis o existență autentică, inepuizabilă, chiar dacă nu pe deplin eliberatoare. Contemplarea momentelor paterne de duioșie, reînvierea plenitudinii copilăriei, „revizitarea” topos-ului satului îl conectează la o sferă arhaică, la un set de valori genuine față de care sordidul societății, ostilitatea modernității apar cu atât mai dezarmante.

Suflul evocator trasează o mișcare necesară de respirație epică. În economia concentrată a romanului, alternarea planurilor temporale, intersectarea vocilor auctoriale, predarea continuă a ștafetei între naratori care devoalează unghiuri de relatare diferite generează, de la un punct, senzația uzitării excesive de procedee. *Ferestrele*, această ingenioasă „găselniță” structurală, nu reprezintă altceva decât găurile din zid ale memoriei lui

Valer Cărpinișan. Reîntregind din mers o serie de povestiri disparate, recuperate și de-formate, totodată, prin filtrul memoriei cu bătaie lungă a personajului, cititorul poate sorbi cu neșat aerul tăios al ficțiunii.

Romanul incită prin componenta inițiativă. Elementul care dă tonul prozei, în plan conținutistic, este metamorfoza spirituală radicală a protagonistului. Produsă pe măsura inițierii acestuia în Taina Spovedaniei. Inițierea se încheagă dintr-o serie de revelații personale ale lui Cărpinișan, precum și dintr-o serie de repere fixate de câteva personaje nodale, extrem de interesante, chiar atipice: părintele Policarp, greu de prins în coordonate accesibile, părintele Ioan Sebeșan, a cărui conduită amintește de „chipul sufletesc al preoților care au trecut prin toate ale comunismului”, părintele Natanail Chiroban, oponent vehement al ideologiei comuniste, aspru și intransigent, căruia Valer Cărpinișan îi încredințează jurnalul său. Dar și părintele Sava Deleanu, „din satul de odinioară”. *Epilogul* dezvăluie forța transfiguratoare a mărturisirii, fecunditatea dialogului: „Lección pe care o învăța de la duhovnicul său era a trezirii la bucurie. Când se întreba dacă se simțea mai curat acum decât altădată, după atâtea spovedanii, nu știa să răspundă, însă bucuria din suflet, spre deosebire de stările create cândva de domnul Tristoiu, era un semn limpede al unei schimbări esențiale, în straturile cele mai adânci ale ființei”. Într-un sens, parcurgerea inițierii determină vindecarea spirituală a protagonistului, concomitentă vindecării fizice, eliberatoare. Într-un alt sens, presupune, prin însăși depășirea stării de criză pe care o face posibilă, prin consumarea experienței așteptării și a căutării, revenirea personajului la starea de normalitate, de banalitate confortabilă.

Nu atât subiectul, cât mai ales construirea unor personaje memorabile, puternic individualizate, pitorești, constituie unul dintre punctele forte ale romanului lui Ovidiu Moceanu. Natură meditativ-filosofică, Valer Cărpinișan, spre deosebire de colegi de-ai săi de redacție ca Teofil Racoți sau Dumitru Danciu, este un personaj echilibrat și în existența cotidiană, și în viața socială și politică („Nu eram omul care să nu reziste unor presiuni de grup, dar nu mă pricepeam la trasul sforilor, la manevre de culise, la viclenii și tertipuri”). Totuși, în structura lui de profunzime, este marcat de o oarecare excentricitate: are capacitatea de a „auzi” un soi de sunet al lucrurilor, „dialogul secret” dintre obiecte, micile zgomete, mirosuri, părintele Natanail vede în el

un om chemat de Dumnezeu pentru o anumită lucrare ș.a.m.d. La antipod, pe o axă a raportului de forțe dintre bine și rău, se situează „Marțela”. Personaj enigmatic, mefistofelic, incarnarea vinei și deriziunii: „Părea îngerul negru care, la vremea judecății, venea cu înșiruirea vinovățiilor tale, numai că Marcela mutase acea vreme aici, să trăiască bucuria morbidă că te-a compromis în fața lumii și a lui Dumnezeu”.

La nivel de ansamblu, sensul esențial pe care romanul îl comunică se identifică cu mesajul bradului din visul premonitoriu al lui Valer Cărpinișan, „despre puterea sufletului care trece dincolo de orice neputință a minții”. Sentimentul final este al unei cărți riguros scrise, antrenante, capabile să provoace transformări vibrante nu doar în conștiința personajelor ei, ci și în cea a cititorilor.

* Ovidiu Moceanu, *Spovedania. Roman cu 30 de ferestre*, Cluj-Napoca, Editura „Casa Cărții de Știință”, 2012.

